

Å fremme internasjonal forståelse i videste forstand

Taler

Gunnar Jahn

Dato

10 desember 1959

Sted

Oslo

Omstendigheter

Tildeling av Nobels fredspris til Philip John Noel-Baker

- 1 Det vil alltid i mørke tider, ja kanskje nettopp på grunn av dem, samtidig være gode krefter til stede som søker å demme opp mot de farer en ser nærme seg. Vårt århundres mørketid i Europa tok til i 1914 og varer fremdeles. I hele dette spenn av tid - gjennom 45 år - har Philip John Noel-Baker viet sine krefter for å
- 5 hjelpe mennesker i nød, det være seg i krigstid eller i etterkrigstider. Men fram for alt har hans innsats for nedrustning vært utrettelig og uten opphold.

- Vi så Noel-Baker som ung mann være med i Kvekernes ambulanseenhet i Frankrike og Italia under Den første verdenskrig; vi så ham stå ved Fridtjof
- 10 Nansens side under hans store arbeid i Russland og Grekenland. Han fortsatte etter Den annen verdenskrig med å arbeide, for å løse det flyktningproblem som krigen hadde skapt. Og i hele denne tiden, fra våpnene ble lagt ned i 1918, har vi hørt ham tale nedrustningens og fredens sak.
- 15 Hva har vi ikke opplevet av skuffelser siden da. Og likevel, det har ikke et øyeblikk falt Noel-Baker inn å oppgi håpet om at en engang skal kunne finne fram til å løse politiske konflikter gjennom forhandlinger.

- Philip Noel-Baker er vel den mann som i dag sitter inne med størst viten om
- 20 avrustningsspørsmålet, den som kjenner vanskene best. Han har gjennom sitt siste verk, 1958, »The Arms Race» som han har kalt »Et program for verdens avrustning», vist den veg en bör gå.

- En sporer hos Philip Noel-Baker neppe et fnugg av ærgjerrighet på egne vegne.
- 25 For ham er det saken og kun den, det gjelder. Fremmes den, er det ham likegyldig hvem som får takken.

Så utpreget er denne hans uegennyttige og idealistiske innstilling at den vanskelig kan forklares uten at man kjenner noen vesentlige trekk av det miljø han er vokset opp i.

I generasjoner har slekten tilhørt kvekernes samfunn. Faren, Joseph Allen Baker, var født i Canada som slekten var utvandret til fra Eire i 1819. I slutten av 1870-årene ble Allen Baker av sin far sendt til England for å drive en nylig opprettet gren av forretningen. Han giftet seg med Elisabeth Balmer Moscrip som var sterkt religiøs, og sønnen Philip John ble født i 1889. Det er gjennom Allen Bakers liv i England vi lærer et miljø å kjenne som må ha bidradd sterkt til å forme sønnens uegennyttige og positive innstilling til livet.

Med kvekernes medansvar for mennesker som har det ondt og med deres vilje til å hjelpe, kastet Allen Baker seg inn i et omfattende sosialt arbeid i det London en kjenner fra slutten av det 19de århundre. Han kom i nær berøring med Londons slumkvarterer, opprettet skoler, ja underviste også selv dem som ikke kunne lese og skrive, arbeidet for sunnere boliger, for edrueighet og for bedre trafikkforhold. Dette arbeid bragte ham inn som medlem av London bystyre hvor han satt i mange år. Fra 1900-1918 var han medlem av Parlamentet der han hørte til den radikale fløy av Det liberale parti. Som politiker var det arbeidet for freden som opptok ham mest. Utviklingen gikk mot 1914. Utrettelig var hans innsats for å knytte båndene mellom fredsvenner i alle land. Med sin religiøse innstilling anså han det for vesentlig at de kristne i de forskjellige land forente seg til motstand mot krigen; særlig gjaldt dette de kristne i Tyskland og England. - Allen Bakers bestrebelser lyktes ikke og 1914 kom. Men langt fra å være slått ut av mismot og tvil, tente Woodrow Wilsons tanke om et folkeforbund håpet i ham på ny.

At det å vokse opp i et så rikt og levende barndoms- og ungdomshjem, med far og mor i uegennyttig arbeid, må ha satt dype, positive spor i Philip Noel-Bakers innstilling til livet, er vel hevet over en hver tvil.

Noel-Baker har fått en akademisk utdanning, noe hans far hadde saknet hele livet. Sin skolegang begynte han på en kvekerskole i York. I 1906 studerte han ved Haverford College i Pennsylvania, fra 1908-1912 i Cambridge. Noel-Bakers hovedfag er internasjonal rett, hvor han har sin doktorgrad. Han har studert ved Sorbonne og i München og var Cassel Professor i International Relations ved

London University fra 1924-1929.

Når jeg nevner hans utdannelse er det fordi hans akademiske skolering viste seg å få en meget stor betydning for hans senere arbeid også utenom den rent faglige orientering i internasjonale rettsspørsmål. I alt han har skrevet og sagt har han aldri falt for den fristelse å komme med en påstand som ikke har vært vel begrunnet ved omhyggelig dokumentasjon. Han avfeier ikke sine motstanderes argumenter, men tar dem opp til saklig gransking og kritikk. Han prøver å forstå dem som ikke er enige med ham, fordømmer ikke deres synspunkter selv om disse går aldri så meget på tvers av hans egne. Först etter å ha vist at deres standpunkt ikke holder, gir han sin dom.

Noel-Baker var 26 år da Den første verdenskrig bröt ut. Som kveker var det ham imot å ta aktiv del i krigshandlingene. Han dannet Kvekernes ambulanseenhet og var selv med i denne bak fronten i Frankrike, og i Italia var han med i Den britiske ambulanseenhet under Trevelyons ledelse.

Noel-Bakers hele legning, hans oppdragelse, det han hadde sett av krigen, alt må det ha bidradd til at han, da krigen var over, ikke kunne la være å knytte seg til et arbeid som gikk ut på å avhjelpe noe av det krigen hadde forvoldt av ulykker. Fram for alt må han ha fölt det som et kall ved Den første verdenskrigs slutt å gjøre hva han kunne for å hindre at det på ny skulle bli krig. Det var derfor naturlig at han sökte tilknytning til den nye internasjonale organisasjon: Folkeforbundet.

De som ikke har opplevd tiden like etter Den første verdenskrig kan vel vanskelig forstå det håp som knyttet seg til Folkeforbundet. Det var første gang det var blitt dannet en organisasjon av stater, en institusjon hvis oppgave det skulle være å hindre krig og fremme samarbeidet på alle andre områder, först og fremst helsemessige, sosiale og økonomiske. Mange var det som så hen til at Folkeforbundet skulle skape en ny tid, selv om store land som Russland, Tyskland og U. S. A. ikke var med. Folkeforbundet var det en mente skulle realisere den troen de fleste hadde den gangen: at denne krigen skal være den siste.

Like etter krigens slutt ble Noel-Baker ansatt i den avdeling av Foreign Office, som behandlet planene om Folkeforbundet. I 1919 fulgte han Sir Robert Cecil som hans sekretær til fredsforhandlingene i Paris og han var med på å utarbeide

105 Folkeforbundspakten og pakten for Det internasjonale arbeidsbyrå (I. L. 0.).
Senere ble han leder av Mandatavdelingen i Folkeforbundet.

I 1920 begynte et viktig avsnitt i Noel-Bakers liv. Da tok hans arbeid med
Fridtjof Nansen til, et arbeid som varte så lenge Nansen levde. Det er overflodig
110 å komme inn på Nansens veldige humanitære virke i Russland, i Grekenland og
i Lilleasia. Det jeg vil framheve er at i alt dette arbeid tok Noel-Baker del, ikke
bare som hjelper, men som Nansens venn. Jeg har hatt anledning til å
gjennomgå brevvekslingen mellom de to i disse årene og den gir en et tydelig
inntrykk av den store innsats Noel-Baker gjorde. Han arbeidet alltid i det stille
115 og uten at hans navn ble nevnt. Slik fortsatte han som rådgiver for Nansen i den
tid han møtte i Folkeforbundet som representant for Norge. Nansen skriver til
Noel-Baker i 1927:

»My dear Baker:

120

I feel ashamed, I should have written to you long ago to thank you with all my
heart for your coming to Geneva and for the splendid help you gave me. You
know well enough what it means to me, but it was always like that. I do not
know how I could have got on without you. Of course, all I have done in the
125 League, has been done with you, and could not have been done without you, at
least not in the manner it was achieved. And so it has been from the very
beginning and till now. Oh dear friend, how much you have done for me and
for the League during many years and how much time you have given to it.

130 I only wish this work for others could give you more personal satisfaction. It is
well enough to work unselfishly for high ideals, but still, as we live in this world,
it would be gratifying, at least to others, to see the workers get their due.»

En er i Norge kanskje for tilbøyelig til bare å huske Noel-Baker som Nansens
135 hjelper og venn. Men det er og blir bare ett kapitel i Noel-Bakers liv. Siden
Nansen skrev dette brevet, er det gått mer enn 3 decennier, år som for Noel-
Baker har vært fylt av uoppholdelig arbeid for nedrustning.

Noel-Baker ble bare kort tid som funksjonær i Folkeforbundet, men han
140 fortsatte å være med i dets arbeid, først som Robert Cecils personlige rådgiver
ved motene i Rådet og Forsamlingen, senere i nedrustningsarbeidet som
rådgiver for Arthur Henderson, sist i Nedrustningskommisjonen fra 1931-

1933. Han fulgte også med i Folkeforbundets virke på dets andre områder.

145

Noel-Bakers erfaringer og personlige syn på de spørsmål som stod fremst i diskusjonen dengang har han gitt i bokene: The Geneva Protocol, 1925; Disarmament, 1926; The Coolidge Conference, 1926; og The Private Manufacture of Armaments, 1936.

150

Genferprotokollen ja. Hvem minnes den i dag og diskusjonen om den? Da som nå: frykten for å gi fra seg noe av den nasjonale selvbestemmelsesrett, ekspertenes mange betenkeligheter, det drepte Protokollen. Den kunne, om den var blitt vedtatt, ha dannet grunnlaget for mekling og tillit og dette ville igjen ha åpnet muligheter for nedrustning, slik som det så ut den gangen. Noel-Baker sier:

155

Vår generasjon må bli kvitt den militarisering av verden og først og fremst av Europa som er blitt tvunget på den av det tidligere slektledd. Det er en ondartet sykdom med dype røtter som ikke kan utryddes ved hjelp av lettvinte midler, men som vil bli det siviliserte samfunns død, dersom den ikke blir helbredet.

160

Men Protokollen - som altså var et skritt på veien - ble satt stille hen i hyllen sammen med andre dokumenter, for det var dengang som så ofte siden, for å sitere Noel-Baker:

165

at de som tror på de internasjonale institusjoners evne og virke, de vil gå videre; de som tviler, vil nøle.

170

Det var de som tvilte som fikk overtaket, - dengang.

I sin bok »Disarmament» tar Noel-Baker opp hele nedrustningsspørsmålet til diskusjon. Etter hans mening ligger en internasjonal nedrustning innenfor mulighetenes grenser. Men han ofrer, som den realist han er, samtidig de vanskeligheter en nedrustning vil reise, bred plass, og da først og fremst den gjensidige kontroll:

175

Mange vil uten tvil, sier han, komme til å tenke at et slikt forslag aldri vil bli virkelig vedtatt fordi det fører med seg at en må gi opp den militære frihet. Og det kan en ikke vente at noen regjering under de nåværende forhold vil gå med på.

180

Dem som tenker slik, svarer han:

185

»Skulle ikke nå de nye interesser som er knyttet til den internasjonale politikk, den politikk alle regjeringer holder på å vedta, gjøre at denne kom foran de gamle avguder for frihet og hemligholdelse av militære forberedelser, disse avguder som - legg merke til det - hittil ikke har maktet å skaffe oss sikkerhet mot krig?»

190

I boken »The Private Manufacture of Armaments» har Noel-Baker samlet et betydelig materiale og vist den rolle denne industri har spilt. Samtidig har han påvist at når denne industri spilte den store rolle den gjorde, var det fordi den arbeidet i forståelse med landets regjering. Det var nok dengang som nå, statens politikk som var det avgjørende, og ikke som mange mente at det var det at rustningsindustrien var privat, som var den viktigste årsak til kapprustningen.

195

Hele Noel-Bakers forfatterskap gir uttrykk for en stor kunnskapsfylde, og sindig og saklig belyst som hans standpunkter er, har hans böker verdi langt utover den tid de ble skrevet i.

200

Og likevel, det er ikke gjennom sitt forfatterskap men ved sitt personlige virke at Noel-Baker har gjort sin største innsats. Jeg tror man kan si at han har vært delaktig så å si i alt arbeid som har gått ut på å fremme internasjonal forståelse i videste forstand, og dette gjelder enten han har virket som privatmann eller som representant for sitt land. Skulle en yte hele hans virke den fulle rettferdighet, så måtte man gjennomgå i detalj viktige deler av Folkeforbundets og den internasjonale politikks historie i Mellomkrigstiden og det ville føre for langt.

205

210

I 1929 ble Noel-Baker valt inn i Parlamentet som representant for Labour og han har i 1930-årene vært en av dette partis fremste talsmenn for at England i sin utenrikspolitikk skulle følge de retningslinjer som var trukket opp av Folkeforbundet. Dette kommer blant annet til uttrykk i hans motstand mot at England opphevet sine sanksjoner mot Italia etter Mussolinis invasjon i Etiopia. Han var imot Englands ikke-intervensjonspolitikk i Den spanske borgerkrig og han kritiserte Den engelske regjeringens svake holdning til nazismen. Selv var han med i en gruppe under Churchills ledelse som prøvet å organisere motstand mot fascistenes og nazistenes overgrep. For å yte de truede moralske støtte reiste han som representant for Labour til Tsjekkoslovakia og senere til Finnland. - I

215

220

sitt eget land var Noel-Baker med på å stifte Folkeforbunds- foreningen og han var en av de mest aktive i Fredsbevegelsen som hadde en veldig tilslutning i 1930-årene.

225

Men i 1920- og 1930-årene er det likevel hans arbeid i og omkring Folkeforbundet som er det sentrale for Noel-Baker. Få, om overhodet noen, har bidradd så mye til å gjøre Folkeforbundet kjent og til å få menneskene til å forstå dets betydning og slutte opp om det. I sin meget gode lille bok »The League of Nations at Work», som kom ut i 1926, har han gitt en klar framstilling av Folkeforbundets idé, organisasjon og arbeid og av hva det hadde utrettet inntil da. Han næret lenge et usvekket håp til Forbundets betydning i framtiden. Han sier:

230

235

»Det er ikke urimelig å tro at det i Folkeforbundets institusjoner er lagt et sundt grunnlag for et hvilket som helst komplisert system av en internasjonal regjering som det kan komme til å reises krav om i framtiden.»

240

Men han står heller ikke fremmed overfor den tanke at håpet også kan komme til å briste:

245

»Men selv de som har størst håp, sier han, kan kanskje komme til å stanse opp for en tvil når det gjelder Folkeforbundets framtid. Og denne tvil er: Vil Folkeforbundet få en virkelig sjangse til å utbygge sin styrke for den katastrofe som en verdenskrig er, feier allting vekk?

250

Er det internasjonale samarbeid og den gjensidige tillit som Folkeforbundet har skapt, sterke nok til å stå imot militarismen, hatet, mistenksomheten og kravet på hevn?»

255

Folkeforbundet ble feiet vekk av nazismen og Hitler. Det er mange som i dag har glemt Folkeforbundets arbeid og det er dem som bebreider Forbundet at det ikke maktet å demme opp mot det som var i emning i 1930-årene. Dette har gjort dem pessimistiske og har tatt fra dem troen på framtiden. Hva nytter det, spør de.

Noel-Baker ble ikke grepet av passivitet og mismot. Til tross for at han måtte se alt det gå i grus som han hadde arbeidet intenst for i sin ungdom og de beste av sine manndomsår, har han på ny etter 1945 tatt opp kampen for de samme

idealer som Folkeforbundet stod for.

Han var i 1942 blitt medlem av Churchills regjering og i 1945 medlem av Attlees regjering. Han ble britisk representant i Den forberedende kommisjon i
265 De forente nasjoner. Med sin rike erfaring fra Folkeforbundstiden, fikk han stor innflytelse på utformingen av de forslag som lå til grunn for organisasjonen av De forente nasjoner og dens forskjellige avdelinger og av enkelte organisasjoner som er knyttet till F. N., som f. eks. Food and Agriculture Organization. Han gikk også inn for opprettelsen av den internasjonale flyktningsorganisasjon I. R.
270 O. og han satte fram forslag om å opprette en egen ökonomisk kommisjon for Europa, for bare å nevne noe.

I denne tid opptrer han som medlem av Den engelske regjering, men det hersker ingen tvil om at det i vesentlig grad skyldes ham at forslagene har fått den form
275 de har og at de er blitt tatt opp fra engelsk side.

Hans arbeid som medlem av Den engelske regjering spenner over langt mer enn det som er nevnt her. Det var han som ledet forhandlingene med India, Eire og New Foundland og det er sagt at han bidro mye til at forhandlingene med
280 India, som vel var de viktigste av disse, fikk den gunstige utgang.

Det er utelukket å kunne komme inn på alle de internasjonale verv Noel-Baker har hatt. Jeg vil bare nevne at han tok aktiv del i hjelpeorganisasjonen UNRRA's arbeid og at han som representant for sitt land var med i arbeidet i
285 Verdens helseorganisasjon og i Det ökonomiske og sosiale råd under F. N.

Da Attlees regjering måtte vike var det slutt med Noel-Bakers arbeid som representant for sitt lands regjering. Men som medlem av Labour's parlamentariske styre - Skygge-kabinettet - har han spilt en betydelig rolle og har
290 vært en av opposisjonens fremste talsmenn i utenrikspolitiske spørsmål. En vil minnes hans innlegg i debatten om Suezaksjonen i 1956, som han fordømte sterkt, mest fordi Den engelske regjering hadde handlet på egen hånd uten å gå veien om De forente nasjoner.

295 I 1958 utkom, jeg tror en tör si, Noel-Bakers betydeligste verk »The Arms Race». Her tar han opp nedrustningsspørsmålet i hele dets bredde. Boken virker sterkt ved sin saklige tyngde, ved de grundlig underbygde vurderinger av de vansker en står overfor når en skal forsöke å löse nedrustningsproblemene.

300 Det er ikke mulig på noen få linjer å gi et fullverdig inntrykk av boken, av hans levende framstilling av rustningskappløpet, av hans skildring av den siste tids våpen, ikke bare alt det som bærer fellesnavnet atomvåpen men også av de kjemiske- og de biologiske våpen.

305 Han gjennomgår alle de forsøk som har vært gjort for å komme til en overenskomst om nedrustning helt fra Den første verdenskrig, hvordan man gang på gang har prøvet å finne fram til et effektivt kontrollsystem som kan godtas av alle parter. Han viser hvordan alle disse forsøk er strandet på grunn av mistillit og fordi ingen har vært villig til å tåle fremmed kontroll av det som skjer
310 innen eget land.

Mens Noel-Baker mener at det inntil 1955 skyldes Sovjets innstilling at forsøkene ikke har ført fram, er han tilbøyelig til å synes at Vesten etter den tid har vært for stiv i sine krav. Man bør, mener han, stole på at Sovjet i dag mener
315 det alvorlig når de sier at de vil gå med på nedrustning.

Nedrustningen må være fullstendig og omfatte alle våpenarter for å kunne bli effektiv. Noel-Baker gjennomgår i sin bok mulighetene for gjennomføring av en effektiv kontroll, og stiller bestemte, konkrete forslag til så vel av- og
320 nedrustningen som til den gjensidige kontroll. Ikke så at han avviser de innvendinger som gjøres, han imøtegår dem med saklighet. Framfor alt er han av den mening at risikoen for at et hvert kontrollsystem ikke vil vise seg å være helt vanntett, den må man ta. For denne risiko er liten mot det å la det drive, slik som en har gjort fram til nå. Selv legger Noel-Baker hovedvekten på at det
325 kollektive sikkerhetssystem blir utbygget via De forente nasjoner. - På hvert eneste sted i denne boken, i hele sitt syn, har han aldri dristet seg til å komme med løse påstander. Alle synspunkter er saklig begrunnet.

Noel-Baker understreker gang på gang at kapprustningen i seg selv er en av
330 hovedårsakene til krig. Ruster ett land, økes de andre lands mistillit og deres følelse av at de er i fare. Følgen er at de på sin side øker rustningene fordi ingen regjering mener den kan svikte sitt land ved å unnlate å treffe de forholdsregler som er en direkte følge av at - la oss si - naboen ruster opp. Slik holdes kappløpet om opprustningen gående i alle land. Ved talloppgaver - så langt han kan - viser
335 han hvordan denne kapprustning i de senere år er foregått i stadig aksellerende tempo.

I besittelse av den veldige erfaring han har fra sitt arbeid med de samme
340 problemer i Mellomkrigstiden, ville det være naivt å tro at Noel-Baker mener at
ned- og avrustningsproblemet er lett å løse. Hovedsaken er at han anser det
innenfor mulighetens grenser.

Vi kjenner alle til at i dag er denne nedrustning først og fremst avhengig av om
345 Vest og Öst kan bli enig om et kontrollsystem. Noel-Baker mener at muligheten
for dette er større i dag enn noengang tidligere siden 1945. Hans optimisme er
blitt styrket gjennom de samtaler han i 1958 hadde i Moskva med Krusjtsjov og
Mikojan. Han fikk gjennom disse det inntrykk at når de snakker om ned- og
avrustning, så mener de det nå alvorlig. Men han sier:

350 Vi kan bare få visshet om hvor alvorlig de mener det ved å tilby dem et detaljert
forslag til en kontrollert nedrustning, et forslag som omsetter i konkrete
bestemmelser det de sier de er villige til å være med på.

355 Når Noel-Baker i sitt syn på nedrustningsspørsmålet er blitt beskyldt for blåöyd
optimisme, sier han:

»De som på nært hold har fulgt med i forhandlingene om nedrustning siden
1919 kan vel ikke egentlig med rette bli beskyldt for blåöyd optimisme. Den
360 som virkelig forstår hva den nåværende kapprustning betyr, og som hengir seg
til håpløs pessimisme, han gjør seg skyldig i det som verre er. Den defaitistiske
innstilling overfor nedrustningen som har preget de demokratiske land i vår tid
er den mest skjebnesvangre av alle de feil som er blitt begått.»

365 Det vil alltid og til alle tider, være noen som er pessimister og fulle av
betenkeligheter. Sjelden bringer de verden framover. Det gjør de hvis håp og tro
leder dem til nye forsök, om gamle skulle strande, til ny handling og nye veier
om de de gikk ikke förte fram.

370 Av den stöpning er Philip Noel-Baker. Hele sitt liv har han kjempet for det som
er kvekernes höye ideal - hjelp til mennesker uten hensyn til rase og tro - og for å
vinne fram til en tid da ikke lenger vold og våpen er midler i livskampen,
hverken det enkelte menneskes eller, nasjonenes.

375 I alle de år Philip Noel-Baker har virket har han trass i skuffelser og tilbakeslag
aldri latt seg slå ut, men hatt blikket rettet mot framtiden, mot en ny og bedre

verden.

380

Kilde

Les Prix Nobel en 1959, s. 55-64.

Emner

Andre verdenskrig, Den kalde krigen, Folkeforbundet, Fred, Første verdenskrig, Humanitet, Internasjonal solidaritet, Kvekere, Nedrustning, Nobeltale, Presentasjon, Samarbeid

385

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/a-fremme-internasjonalt-forstaelse-i-videste-forstand>

390

395

400

405

410

415